

Висновки. Проведене дослідження дає змогу зробити висновок про потребу формування ринку органічної продукції. Невідкладним завданням є формування нормативно-правової бази, яка регулюватиме діяльність операторів ринку. В такий спосіб можна нівелювати конкурентні переваги, які отримує суб'єкт ринку, що використовує в характеристиках продукції термінологію, яка позначає її як екологічно чистою.

Державна підтримка стимулюватиме зростання пропозиції органічної продукції. Відповідно зростання пропозиції може зумовити зменшення цін і відповідно збільшення попиту на продукти харчування, які вироблені в екологічно чистих умовах. Отже, націнка на органічні продукти може наблизитись до середньоєвропейської і становитиме 20-40 %.

Основними способами підвищення конкурентоспроможності органічної продукції можуть бути: її стабільна якість, регулювання ціни, стабільне постачання, ефективна PR-кампанія, сертифікація продукції.

Зростання пропозиції і попиту на органічні продукти харчування матиме позитивний вплив на здоров'я населення і на сільське господарство загалом, оскільки технології, які застосовують під час виробництва цих продуктів, не є шкідливими для навколишнього середовища.

Література

1. Чеботар С.І. Маркетинг : навч. посібн. / С.І.Чеботар, Я.С.Ларіна, О.П.Луцій, М.Г.Шевчик, Р.І.Буряк, С.М.Боняр, А.В.Рябчик, О.М.Прус, В.А.Рафальська. – К. : Вид-во "Наш час", 2007. – 504 с.
2. Ринок органічної продукції та Україна. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.biolan.org.ua/uk/news/?newsid=111>
3. Сбыт органической продукции. Анализ потребностей покупателей. [Электронный ресурс]. – Доступный з <http://www.scribd.com/doc/73342819>
4. Marketing research "Organic Processing in Ukraine" / Natalie Prokopchuk, Tobias Eisenring. – Kyiv : Institute of Organic Agriculture – 2012. – 27 s.

Грбовський Р.С., Дудяк Р.П. Конкурентоспособность органической продукции на продовольственном рынке Украины

Приведены основные факторы, которые определяют уровень конкурентоспособности органической продукции по сравнению с традиционными продуктами питания. Проведен анализ факторов, которые удерживают развитие органической продукции в Украине. Особое внимание акцентировано на законодательной базе, государственной поддержке производителей органической продукции и т.д. Предложен перечень способов, которые будут способствовать повышению конкурентоспособности органической продукции.

Ключевые слова: рынок продуктов питания, органическая продукция, конкурентоспособность, целевая аудитория.

Grabovskiy R.S., Dudyak R.P. Competitiveness organic products in food markets Ukraine

The article presents the main factors that determine the level of competitiveness of organic produce compared to traditional food. The analysis of the factors that constrained the development of organic products in Ukraine. Particular attention is paid to legislation, public support for organic producers and more. A list of ways that will promote the competitiveness of organic product.

Keywords: market food, organic products, competitive, target audience.

УДК 334.73.01 (075) Доц. А.Г. Дрбовський, канд. екон. наук – Львівська КА

КООПЕРАТИВНІ СИСТЕМИ: СУТЬ, ПРИНЦИПИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проаналізовано різні підходи до дослідження суті кооперативних систем в економічній літературі, виділено найбільш типові функціонально-рівневі інтерпретації кооперативних систем, зокрема вузьку, широку та гіпершироку інтерпретації цих систем. Конкретизовано принципи функціонування кооперативних систем. Обґрунтовано необхідність вивчення кооперативних систем із врахуванням економічних, соціальних та соціокультурних особливостей їх розвитку.

Ключові слова: кооперативні системи, широка інтерпретація кооперативних систем, соціальна мета кооперативних систем.

Постановка проблеми. Створення умов для сталого економічного розвитку економіки України передбачають трансформаційні зміни в національній економіці та соціальній сфері, тобто в усіх системі соціально-економічних відносин. Ці трансформаційні зміни спрямовані на формування ринкової системи господарювання, тобто на нові принципи та методи господарювання в усіх сферах і секторах національної економіки, зокрема і в кооперативних системах.

Кооперація є унікальним соціально-економічним явищем, яке можна розглядати в економічному, політичному, організаційному та національно-культурному аспектах. У кооперативній системі національних економік західних країн виготовляється, реалізується і споживається від 10 до 20 % ВВП, тобто кооперативний сектор становить від 1/10 до 1/5 загального обсягу національних економік, що свідчить про його значну роль у розвитку і функціонуванні будь-якої національної економіки [2, с.113]. Усе це дає підстави стверджувати про значний вплив кооперативної системи на ефективність національної економіки, на процеси ринкових трансформаційних змін у вітчизняній економіці, а відповідно це обумовило актуальність досліджуваної проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні засади становлення систем кооперації сформувались у середині XIX ст. в роботах соціалістів-утопістів, а згодом – у працях класиків кооперативної теорії Е. Вандервельде, Г. Кауфмана, У. Кінна, Ф. Боше, Ф. Райфезена та ін. На початку XX ст. істотний внесок у розвиток теорії та практику зробили українські вчені та практики: С. Бородаєвський [6], К. Коберський [9], Б. Мартос [12], Ю. Павликовський [14]. Особлива роль у формуванні кооперативної теорії належить М.І. Туган-Барановському [17]. В роботах кооператорів початку XX ст. кооперацію досліджували досить всебічно з погляду як її соціальної природи, так і способів організації економічної діяльності.

Значний внесок у теорію розвитку кооперативних систем зробили такі сучасні науковці, як: В. Апопій [1], С.Г. Бабенко [2; 3], Г.І. Башнянин [2, 4], С.Д. Гелей [7], І. Копич [4], Ю. Ушкаренко [18]. Однак безліч аспектів досліджуваної проблеми ще не достатньо розглянуті й потребують подальшого вивчення та доопрацювання.

Методика дослідження. Метою наукового дослідження є конкретизація суті кооперативних систем через призму вузької, широкої та надширокої їх інтерпретації. Розглянуто принципи функціонування кооперативних систем.

Результати дослідження. Кооперація – один із найцікавіших феноменів соціально-економічного розвитку людського суспільства, який поширився практично на всі сторони економічного життя і сформувався як складна система із внутрішніми взаємозв'язками та структурою. В сучасних умовах усі види кооперації розвиваються на ринкових принципах, зростає роль кооперативних систем у соціально-економічному житті, актуалізується необхідність використання їх реального потенціалу. Походження терміна "кооперація" є складним, достатньо широким і пов'язане з поняттями співпраці, співробітництва, а також сприяння, самопомоги, об'єднання. За мірою розвитку економіки форми кооперації безперервно ускладнюються.

Кооперація за своїм змістом є економічним явищем, суть якого полягає в економічних взаємовідносинах між партнерами в налагодженні їх співробітництва для досягнення спільної мети внаслідок оптимізації затрат матеріальних, фінансових, трудових, інтелектуальних та інших ресурсів на основі взаємної вигоди учасників процесу. Поряд із цим, кооперація може бути представлена організаційно-правовими формами діяльності в різних сферах економіки на мікро-, мезо- та макрорівні за галузевою або територіальною ознакою як сукупність кооперативів. Обидва значення "кооперації" тісно пов'язані між собою. Адже різноманітні конкретно-історичні кооперативні форми організації діяльності ґрунтуються на об'єднанні матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів і співробітництві людей.

Функціонування кооперативних систем передбачає існування певних правил, вимог чи принципів. В економічній літературі відсутній єдиний підхід до розуміння кооперативних принципів. Зокрема, В.В. Вісин наголошує, що важливо розрізняти принципи кооперації і кооперативні цінності, оскільки перші "характеризуються організаційно-економічним змістом і характером, мають практичну спрямованість і в організаційному плані конкретизують суть та особливості кооперативної організації. Для кооперативних цінностей домінуючою є ідейна і моральна суть, вони ідеологічно спрямовують роботу кооперативної організації. У кооперативному русі цінності є первинними і зумовлюють зміст принципів кооперації у процесі історичного розвитку" [5].

Не заперечуючи, що такий погляд має право на існування, ми вважаємо, що кооперативні принципи є головними вихідними положеннями, які лежать в основі формування кооперативів. Вони визначають провідні ідеї, на яких ґрунтується діяльність кооперативів. Український економіст Ф. Горбонос відповідно зауважує, що "кооперативні принципи є сукупністю організаційних, моральних та інших основ здійснення кооперативної діяльності. У них відображаються досвід господарської роботи, а також зміни в суспільному і політичному житті країни" [8, с. 88]. В. Апопій звертає увагу на те, що кооперативні принципи "виконують подвійну функцію. З одного боку, визначають кооперативні цінності, а з іншого – сприяють здійсненню кооперативної діяльності у рамках специфічних організаційних форм Кооперативні принципи

лежать в основі кооперативного руху і є джерелом його життєвої сили" [1, с. 121]. С. Бабенко подає принципи кооперації у широкому розумінні та вважає, що "вони виконують триєдину функцію. З одного боку, за умов їх дотримання, вони забезпечують розвиток і функціонування кооперативів у межах специфічно організаційних норм, а з іншого – відображають кооперативні цінності і зумовлюють їх реалізацію. Крім того, принципи кооперації сприяють досягненню ідентичності кооперативів і кооперативних організацій" [3, с. 25].

Кооперативні принципи, які лежать в основі функціонування кооперативних систем, сформульовано у "Заяві про кооперативну ідентичність", прийнятій у вересні 1995 р. на ювілейному XXXI Конгресі Міжнародного кооперативного альянсу в Манчестері. Цими принципами, які реалізують на практиці цінності кооперативного руху, є:

1. Добровільність і відкрите членство.
2. Демократичний членський контроль, який полягає в тому, що члени кооперативу беруть участь в розробці перспективних напрямів діяльності та мають право контролю за діяльністю кооперативу.
3. Економічна участь членів кооперативу, тобто капітал кооперативу, формується за рахунок внесків його членів, а також члени кооперативу беруть участь у формуванні напрямів використання отриманого доходу.
4. Автономія і незалежність діяльності кооперативу, що контролюють тільки його члени.
5. Кооперативи забезпечують освіту та підвищення кваліфікації для своїх членів, надають інформацію про переваги кооперації.
6. Співпраця між кооперативами, що сприяє розвитку кооперативного руху.
7. Турбота про розвиток своїх громад згідно з визначеною програмою діяльності кооперативу [19].

Ці фундаментальні кооперативні принципи, по-перше, є в основі діяльності будь-якої сучасної кооперативної системи, а по-друге, вони доповнені спеціальними та національними кооперативними принципами, які виробили міжнародні об'єднання окремих видів кооперації. Головною темою Міжнародного кооперативного дня, проведеного під егідою Міжнародного кооперативного альянсу та Організації Об'єднаних Націй 4 липня 2009 р., стала протидія кооперативами світовій економічній кризі. При цьому головний наголос зроблено не на економічному зростанні кооперативів, а на дотриманні кооперативних принципів діяльності як фактора глобального економічного оновлення [15, с. 129].

Під час дослідження еволюції кооперативних систем важливо розрізняти дійсну багатоманітність їх історичного розвитку та логічні закономірності їх еволюції, що очищені від випадковостей та специфіки конкретної економіки. Особливого значення поєднання історичного та логічного підходу набуває для дослідження перехідної (трансформаційної) економіки. Для того, щоб зрозуміти закономірності розвитку кооперативних систем, потрібно виділити в їхній еволюції закономірне й абстрагуватись від випадкового. Своєю чергою, виявлення закономірностей трансформації кооперативних систем за умови доповнення їх знаннями щодо національної, історичної, культурної специфіки створює можливість формування об'єктивно обумовлених опти-

мальних моделей їх розвитку на майбутнє. Труднощі такого аналізу зумовлені тим, що повністю виявити об'єктивні закономірності еволюції певної економічної системи можна лише тоді, коли вона завершила свій шлях розвитку і відтворюється на власній основі або починає згоратися, гинути.

Теоретичне дослідження, яке дає змогу виявити зміст певної економічної системи, ґрунтується на емпіричному вивченні існуючих явищ та процесів і передбачає формування закономірностей виникнення, функціонування та еволюції системи. Завершальним етапом системного дослідження при цьому є застосування порівняльного аналізу різних економічних систем та визначення перспектив їх розвитку на якісно вищій основі.

Щодо визначення "кооперативних систем" в економічній літературі існують різні підходи. Так, зокрема Ю.В. Ушкаренко та В.І. Грек під кооперативною системою розуміють "сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних носіїв кооперативних відносин, які діють як єдине ціле. Системою може бути підприємство, об'єднання підприємств або інше організаційне кооперативне утворення будь-якого рівня" [18, с. 376]. Вони виділяють чотири рівні кооперативної системи. Перший рівень визначається кооперативами, які створюють громадяни чи юридичні особи на території сільських та міських поселень. На другому рівні виникають кооперативні організації, що створені районними об'єднаннями кооперативів, на третьому – обласні об'єднання кооперативів (союзи й асоціації), на четвертому – національна кооперативна організація як об'єднання кооперативів (союзів і асоціацій) на рівні країни.

Марочко В.І. наголошує на тому, що кооперативна система має зовнішні організаційні ознаки (товариство, спілка товаристів, спілка спілок), підкреслюючи, що в історичному аспекті територіальні кордони кооперативних систем не завжди збігалися з адміністративними, оскільки їх створення підпорядковувалось питанням економічної доцільності з врахуванням виробничої та соціально-господарської особливості певних регіонів [11, с. 69].

Отже, в економічній літературі у вузькому розумінні кооперативна система трактується як суто господарська діяльність людей-власників з метою задоволення переважно власних потреб членів певного кооперативу. На наш погляд, загалом правильне визначення є виключно економічним або організаційно-економічним, а відповідно – дещо обмеженим. При цьому поза увагою залишається значна частина кооперативної діяльності, що не є суто економічною чи господарською, а виступає як похідна від неї. Недостатність такого аналізу полягає також у тому, що не дає змоги повністю дослідити суто економічну діяльність в тому плані, в якому вона визначається позаекономічними факторами. В межах суто економічного аналізу є доступним пізнання природи лише частини економічних процесів. На певному етапі це дослідження має інтегруватись з дослідженням, яке розглядає економічну діяльність з врахуванням впливу позаекономічних процесів.

На відміну від економічних досліджень середини ХХ ст., коли дослідження економічних процесів здійснювались невідривно від соціального дослідження, сучасні теоретики здебільшого розрізняють соціальні й економічні аспекти дослідження в тому сенсі, що виводять соціальне з-поза меж еконо-

мічного. При цьому соціальне трактується як моральне, гуманітарне та гуманістичне. Соціальне передбачає врахування аспектів, що стосуються добробуту людини та суспільства, які важко або неможливо підрахувати в економічному сенсі [16].

У широкому розумінні кооперативні системи виступають як єдність господарської, соціально-економічної та соціальної діяльності людей-власників з метою задоволення переважно власних потреб учасників. При цьому кооперативні системи вже повинні бути об'єктом вивчення і економічної теорії, і соціології. Методологічна цінність цього підходу до дослідження кооперативних систем полягає у можливості використання суто теоретичних положень для аналізу як економічних, так і соціально-духовних аспектів кооперативної діяльності. Це сприяє, з одного боку, формуванню ширшої економічної теорії кооперативних систем, а з іншого – створює можливість для поглибленого аналізу власне економічної сфери, адже значна частина економічних процесів має позаекономічне, зокрема соціально-духовне, походження (природу).

У визначенні природи кооперативних систем із використанням соціально-економічного підходу подекуди характерна абсолютизація ролі кооперативної форми власності на основні економічні ресурси. При цьому власність на ресурси розглядається як визначальний фактор економічного розвитку [10, 13]. Попри важливість інституціонального середовища для функціонування і розвитку економічних систем, зокрема і кооперативних, абсолютизація значення відносин власності та відокремлення їх від інших факторів (техніко-технологічних, організаційно-економічних, соціальних, соціально-духовних, соціально-інтелектуальних, політичних тощо) неправомірна. Соціально-економічний підхід має поєднуватись з аналізом техніко-економічної основи функціонування кооперативних систем, тобто з організаційно-економічним підходом.

Під час застосування власне економічного аналізу економічних процесів економічні фактори виступають як фактори формування відповідних економічних параметрів. При цьому соціально-духовні фактори є факторами зміни цих параметрів. Цей підхід до аналізу передбачає розгляд соціально-духовних факторів як чинники, що посилюють або послаблюють залежність між економічними параметрами, додатково впливаючи. Таке "залучення" соціально-духовних факторів до економічного аналізу робить його повнішим і досконалішим. При цьому виникає принципова можливість переходу від часткової економічної теорії кооперативних систем до загальної, що є більш об'ємною і практичною. Таким чином, часткова економічна теорія кооперативних систем передбачає дослідження впливу виключно економічних факторів на певні економічні процеси. Загальна (спеціальна) економічна теорія кооперативних систем включає поряд із цим додаткове дослідження економічних процесів з позицій впливу на них позаекономічних факторів, зокрема соціально-духовних.

Разом із тим, соціально-духовні фактори можна розглядати як формуючі (а не додаткові) щодо визначення економічних процесів. У такому випад-

ку всі інші фактори, крім соціально-духовних, своєю чергою, будуть розглядати як фактори додаткового впливу. При цьому виникає питання про формування соціологічної політичної економії кооперативних систем та наближення до соціологічної економіки.

Широка інтерпретація кооперативних систем, попри наведені переваги, несе в собі певну небезпеку підміни предмету дослідження. Аналіз сучасної літератури з питань кооперації свідчить, що подекуди дослідники не вловлюють грані між власне економічним, соціально-економічним та соціально-духовним аналізом. На практиці дійсно економічна, соціальна та духовна складова тісно взаємно переплетені, являючи синкретичну єдність. Але теоретичний аналіз потребує виокремлення з цієї єдності різних сфер з неоднаковою природою (змістом).

Можлива також надширока інтерпретація кооперативних систем, яка передбачає дослідження їх в єдності господарської, соціально-економічної, соціально-духовної та політичної діяльності. При такому підході кооперативну систему, по суті, аналізують як міні-суспільство (квазісуспільство), з притаманними для суспільства загалом видами людської діяльності. При цьому теоретичному підході поряд з об'єктом вивчення економічної та соціологічної науки, кооперативні системи виступають об'єктом політологічного дослідження. Внаслідок створюється можливість формування і економічної, і соціологічної, і політичної теорії кооперативних систем.

На основі гіперширокого (надширокого) трактування кооперативних систем з'являється можливість аналізу економічної сфери кооперативних систем з позицій впливу політичних факторів на результативність їх функціонування. При цьому постає питання про чутливість економічної діяльності до політичних змін, насамперед рівня демократизації чи лібералізації.

Визначення конкретного рівня чутливості кооперативних систем до цих змін на практиці істотно ускладнене через відсутність відповідної емпіричної бази. Насамперед причина цього в недоліках статистичного та фінансового обліку, в розбалансованості цін та інших чинниках, що унеможливають адекватний вимір багатьох економічних параметрів. Натомість визначення конкретного рівня чутливості кооперативних систем до демократизації та лібералізації спроможне зробити більш обґрунтованим визначення оптимальних меж демократизації в кооперативному секторі. Позитивно впливає демократизація насамперед у довгостроковому ринковому періоді. В короткостроковому ринковому періоді намагання підвищити економічну ефективність функціонування кооперативних систем здебільшого потребує певного обмеження демократизації та недопущення тотальної лібералізації.

Можливий і нейтральний вплив лібералізації на ефективність функціонування певної кооперативної системи. Є певні підстави вважати, що стабілізація (нейтралізація) впливу демократизації на економічну ефективність найсильніше проявляється у висококонкурентних економічних системах (як кооперативних, так і некооперативних). Натомість для концентрованих та надконцентрованих економічних систем властивий негативний вплив демократизації на економічну ефективність.

Варто зауважити, що вплив політичних факторів (насамперед демократизації та лібералізації) на економічну, соціальну і духовну ефективність функціонування кооперативних систем є різний за характером та інтенсивністю. На сьогодні на цю обставину в наукових дослідженнях та на практиці загалом зважають недостатньо. Проте врахування того, що за негативного впливу політичних факторів на економічну ефективність можливий позитивний вплив на соціальну чи духовну складову, вкрай необхідне для формування виваженої державної кооперативної політики. Абсолютизація негативного впливу демократизації та лібералізації на економічну ефективність зумовлює висновок про їх "шкідливість" загалом, недооцінку позитивного впливу високої ефективності в соціально-духовному плані у віддаленій перспективі.

За мірою розвитку кооперативних систем вплив позаекономічних факторів на економічну сферу функціонування кооперативних систем поступово зростає. Це, своєю чергою, актуалізує подальшу соціалізацію та політизацію економічних досліджень. Відповідно кооперативні системи досліджують як єдність господарської, соціально-економічної, соціально-духовної та політичної діяльності. При цьому об'єкт економічного дослідження пов'язується з об'єктом соціологічних та політологічних досліджень.

На відміну від економічної теорії, соціологічна та політична теорії кооперативних систем знаходяться лише на стадії становлення. Це, на наш погляд, пояснюють слабшим розвитком соціально-духовної та політичної сфери кооперативної діяльності на практиці, що властиво для більшості економік. Разом із тим, недостатній рівень розробки соціологічної та політичної теорії кооперативних систем, своєю чергою, стримує формування теоретичних основ досконалої економічної теорії кооперативних систем і трансформації її із часткової у спеціальну теорію.

Міра соціалізації та політизації економічного дослідження кооперативних систем залежить від того, наскільки ці системи є розвиненими та складними. Оскільки прості кооперативні системи характеризуються обмеженим впливом соціально-духовних та політичних факторів на економічну сферу, то достатнім може бути і чисто економічний аналіз. На противагу цьому складні кооперативні системи характеризуються відчутним впливом технологічних, соціально-духовних, суспільно-політичних факторів на функціонування системи та досягнення її цільової функції. Це зумовлює необхідність інтегрального за своїм характером економічного дослідження, що не обмежується лише економічним матеріалом, набуваючи при цьому нової якості та репрезентативності.

Висновки. Кооперативні системи виступають як єдність господарської, соціально-економічної та соціальної діяльності людей-власників з метою задоволення переважно власних потреб учасників. Це створює об'єктивну необхідність їх аналізу зі сторони як економічних, так і соціально-духовних аспектів їх функціонування. Кооперативні принципи – це головні вихідні положення, які лежать в основі функціонування кооперативних систем. Їх роль і економічна природа проявляється у формі носіїв і регуляторів внутрішніх і зовнішніх відносин кооперативу.

Кооперативні системи в широкому розумінні виступають як єдність господарської, соціально-економічної та соціальної діяльності людей-власників з метою задоволення переважно власних потреб учасників. Можливість використання теоретичних положень для аналізу як економічних, так і соціально-духовних аспектів кооперативної діяльності дає змогу поглиблено дослідити власне економічну сферу, адже значна частина економічних процесів має позаекономічне, зокрема соціально-духовне, походження.

Література

1. Апопій В. Нові кооперативні принципи та проблеми їх застосування в сучасних умовах / В. Апопій, І. Мельник // Українська кооперація: історичні та соціально-економічні аспекти : зб. статей. – Львів, 1998. – Т. 1. – С. 121-141.
2. Бабенко С.Г. Посттрадиційні напрями досліджень кооперативних економічних систем / С.Г. Бабенко, Г.І. Башнянин, А.Г. Драбовський // Наукові праці Лівської академії наук України : зб. наук. праць – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2009. – Вип. 7. – С. 113-115.
3. Бабенко С.Г. Трансформація кооперативних систем у перехідній економіці : монографія / С.Г. Бабенко. – К. : Вид-во "Наук. думка", 2003. – 332 с.
4. Башнянин Г.І. Ринкові економічні системи: проблеми становлення, функціональної структуризації і типологізації / Г.І. Башнянин, І.М. Копич, М.П. Слюсарчик. – Львів : Вид-во ЛКА, 2001. – 212 с.
5. Вісин В.В. Ретроспективний аналіз формування і розвитку міжнародних кооперативних принципів у XIX-XX ст. / В.В. Вісин // Економічний форум. – 2011. – № 1. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.lviv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekfor/2011_1/1.pdf.
6. Бородаєвський С.В. Історія кооперації / С.В. Бородаєвський. – Прага : Вид-во Український громадський видавничий фонд, 1925. – 344 с.
7. Гелей С.Д. Кооперація і національне відродження української державності / С.Д. Гелей // Національний кооперативний рух та структурні зміни в економіці України XXI століття : зб. наук. праць учасників Міжнар. наук.-прак. конф. – К. : Вид-во "Укоопосвіта", 2001. – С. 73-82.
8. Горбонос Ф.В. Кооперація: методологічні і методичні основи / Ф.В. Горбонос. – Львів : Вид-во ЛАДУ, 2003. – 264 с.
9. Коберський К. Великі проблеми сучасної економічної політики / К. Коберський. – Львів, 1934. – 154 с.
10. Любимцева С.В. Трансформація економічних систем / С.В. Любимцева. – М. : Изд-во "Экономист", 2003. – 443 с.
11. Марочко В.І. Кооперативна форма виробничої діяльності в Україні (друга половина XIX – перша третина XX ст.): історико-теоретичний аспект / В.І. Марочко // Національний кооперативний рух та структурні зміни в економіці України XXI століття : зб. наук. праць учасників конф. – К. : Вид-во "Укоопосвіта", 2001. – С. 67-73.
12. Мартос Б. Теорія кооперації / Б. Мартос. – Регенсбург: Бертсгаден, 1947. – 386 с.
13. Олейник А.Н. Институциональная экономика / А.Н. Олейник. – М. : Изд-во ИН-ФРА-М, 2000. – 446 с.
14. Павликовський Ю. Кооперативна республіка. Ч. 1. / Ю. Павликовський. – К. : Ревізійний союз Укр. кооператив, 1928. – 548 с.
15. Семів С. Вплив світової фінансової кризи на діяльність споживчої кооперації України / С. Семів // Вісник Львівської комерційної академії. – Сер.: Економічна. – 2009. – Вип. 30. – С. 127-32.
16. Социальное измерение экономических процессов. Под ред. д. э. н. Ю.Г. Павленко, д. э. н. И.В. Соболевой. – М. : РАН, ИЭ, 2009. – 280 с.
17. Туган-Барановський М. Кооперація, її природа і мета / за ред. К. Коберського / М. Туган-Барановський. – Львів, 1936. – 168 с.
18. Ушкаренко Ю.В. Ідентифікація понять "кооперативний рух" і "кооперативна система" / Ю.В. Ушкаренко, В.І. Грек // Науково-технічний вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.7. – С. 374-377.
19. Statement on the Co-operative Identity. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.ica.coop/principles-revisions>. – 25.12.2010.

Драбовский А.Г. Кооперативные системы: сущность, принципы и особенности исследования

Проанализированы различные подходы к исследованию сущности кооперативных систем в экономической литературе, выделены наиболее типичные функционально-уровневые интерпретации кооперативных систем. Конкретизированы принципы функционирования кооперативных систем. Обоснована необходимость изучения кооперативных систем с учетом экономических, социальных и социокультурных особенностей их развития.

Ключевые слова: кооперативные системы, широкая интерпретация кооперативных систем, социальная цель кооперативных систем.

Drabovskiy A.G. The co-operative systems: the essence, principles and peculiarities of the researches

Directions of researches of the co-operative systems are analyzed in economic literature, the most typical functionally level interpretations of the co-operative systems are selected. Concretized principles of functions of the cooperative systems. Necessity studying of co-operative systems, from positions them economic, social and social-cultural essence are substantiated.

Keywords: co-operative systems, wide interpretation the co-operative systems, social purpose of the co-operative systems.

УДК 65.016.8:658.0

Доц. С.Т. Дуда, канд. екон. наук;
магістрант І.В. Михайлик – Львівська КА

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Досліджено економічну природу та поняття банкрутства підприємства. Запропоновано авторське тлумачення поняття "банкрутство підприємства". Подано основні напрями підвищення антикризового управління підприємства, а також визначено шляхи подолання банкрутства на підприємстві.

Ключові слова: банкрутство, прогнозування банкрутства, фінансове становище підприємства.

Вступ. Сучасний етап розвитку України характеризується переборенням макроекономічної кризи, яка була характерна для 90-х років XX ст., та переходом економіки на траєкторію сталого економічного зростання.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти діагностики імовірності банкрутства підприємств досліджено у наукових працях О.В. Мороза, Т.Б. Берднікової, В.А. Верби, І.А. Бланка, Л.О. Лігненко, А.С. Вартанова, Е.М. Короткова, А.П. Ковальова, М.В. Афанасьєва, Г.В. Савицької, О.О. Терещенка, В.М. Зарубинського й інших вітчизняних і зарубіжних учених-економістів.

Постановка завдання. Актуальність обраної теми випливає з того, що донедавна для більшості суб'єктів господарювання процеси банкрутства були мало відомі. Лише в період реформування економіки (після ліквідації планового розподілу використання грошових ресурсів) відчутними стали такі економічні явища, як нерентабельність, неплатоспроможність підприємств. Характерними ознаками фінансової кризи підприємства є скорочення попиту на його продукцію і, як наслідок, зниження обсягів виробництва; зростання